

Wyrok z 18 maja 2004 r., [SK 38/03](#)
**NIEDOPUSZCZENIE POKRZYWDZONEGO DO UDZIAŁU
W POSTĘPOWANIU DOTYCZĄCYM UCHYLENIA MANDATU KARNEGO**

Rodzaj postępowania: skarga konstytucyjna Inicjatorzy: osoby fizyczne	Skład orzekający: 5 sędziów	Zdania odrębne: 0
--	---------------------------------------	-----------------------------

Przedmiot kontroli	Wzorce kontroli
Brak uprawnienia pokrzywdzonego do udziału w postępowaniu sądowym w przedmiocie uchylenia mandatu karnego <small>[Ustawa z 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia: art. 101 § 2]</small>	Zasada państwa prawnego Prawo do sądu Prawo do zaskarżania rozstrzygnięć wydanych w pierwszej instancji <small>[Konstytucja: art. 2, art. 45, art. 78]</small>

Skarżący zostali poszkodowani wskutek kolizji drogowej, której sprawca został ukarany przez Policję mandatem karnym. Mandat ten został następnie uchylony przez sąd, który uznał, że czyn, za który nałożono mandat, nie jest wykroczeniem. Na postanowienie to pokrzywdzeni wnieśli zażalenie, jednak sąd odmówił jego przyjęcia, ponieważ tego rodzaju postanowienie jest prawomocne z chwilą wydania.

Według stanu prawnego obowiązującego w chwili powyższego rozstrzygnięcia sądu mandat karny, który stał się prawomocny (tzn. sprawca uiścił grzywnę lub pokwitował odbiór mandatu kredytowego) podlega uchyleniu przez sąd, jeżeli okaże się, iż grzywnę nałożono błędnie za czyn niebędący wykroczeniem według przepisów materialnego prawa o wykroczeniach. W myśl zaskarżonego art. 101 § 2 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia uchylenie mandatu karnego następuje na posiedzeniu sądu, czyli bez przeprowadzenia rozprawy. Osobie pokrzywdzonej nie przysługują żadne uprawnienia procesowe.

W skardze konstytucyjnej zarzucono, że, zaskarżony przepis uniemożliwia pokrzywdzonemu wystąpienie w charakterze strony, w szczególności wniesienie środka odwoławczego od orzeczenia sądu. Zdaniem skarżących jest to niezgodne z zasadą państwa prawnego (art. 2) oraz gwarancjami prawa do sądu (art. 45) i do zaskarżania orzeczeń pierwszoinstancyjnych (78 Konstytucji).

W omawianej sprawie Trybunał Konstytucyjny, oprócz merytorycznego rozpoznania zarzutów, rozważył także kwestię skutków prawnych [odroczenia utraty mocy obowiązującej](#) zakwestionowanego przepisu wobec osoby, która inicjuje kontrolę norm przez wniesienie [skargi konstytucyjnej](#) (część II sentencji i teza 12). Trybunał wypowiedział się w także w kwestii znaczenia wyroku orzekającego (jak w niniejszej sprawie), że badana regulacja jest wadliwa ze względu na brak w niej pewnych koniecznych elementów (tezy 13 i 14).

ROZSTRZYGNIĘCIE

I

1. Art. 101 § 2 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia w zakresie, w jakim pozbawia pokrzywdzonego prawa do udziału w postępowaniu w przedmiocie uchylenia mandatu, jest niezgodny z art. 45 Konstytucji.

2. Zaskarżony przepis jest zgodny z art. 78 Konstytucji oraz **nie jest niezgodny z art. 2 Konstytucji.**

II

Trybunał **odroczył termin utraty mocy obowiązującej** zaskarżonego przepisu do dnia 1 stycznia 2005 r., co jednak – wobec uwzględnienia skargi konstytucyjnej – **nie stoi na przeszkodzie realizacji praw skarżących określonych w art. 190 ust. 4 Konstytucji w sprawie będącej podstawą niniejszego postępowania.**

GŁÓWNE TEZY UZASADNIENIA

1. Na treść prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji) składają się: prawo dostępu do sądu, tj. uruchomienia procedury przed niezależnym, bezstronnym i niezawisłym sądem; prawo do sprawiedliwej i jawnej procedury sądowej; prawo do wyroku sądowego, tj. uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.
2. Zakresy gwarancji prawa do sądu na tle art. 45 ust. 1 Konstytucji oraz art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka nie są tożsame. Zakres prawa do sądu w Konstytucji obejmuje każdą sprawę, a w EKPC jedynie określoną ich kategorię.
3. Z prawa do sądu wynika zakaz ograniczania w przepisach proceduralnych możliwości ochrony uprawnień jednostki. Nie istnieje jednak absolutne prawo do sądu, które nie podlegałoby jakimkolwiek ograniczeniom. Mogą one znajdować uzasadnienie w świetle art. 31 ust. 3 lub innych przepisów Konstytucji, ponieważ możliwe są kolizje prawa do sądu z inną normą konstytucyjną, poddającą pod ochronę wartości o równym lub większym znaczeniu dla państwa lub jednostki. Ograniczenia prawa do sądu są jednak dopuszczalne w absolutnie niezbędnym zakresie, jeżeli urzeczywistnienie danej wartości konstytucyjnej nie jest możliwe w inny sposób (por. art. 31 ust. 3 Konstytucji). Zakres dopuszczalnych ograniczeń omawianego prawa wyznacza ponadto art. 77 ust. 2 Konstytucji. O ile art. 45 ust. 1 pozytywnie formułuje prawo do sądu, o tyle art. 77 ust. 2 zawiera zakaz zamykania drogi sądowej dla dochodzenia naruszonych wolności i praw, stanowiąc dopełnienie tego prawa.
4. Podstawowe znaczenie dla określenia zakresu konstytucyjnego prawa do sądu ma nie zdefiniowane w przepisach Konstytucji pojęcie „sprawy”, której rozpatrzenia przez sąd może żądać uprawniony podmiot. Ma ono na gruncie Konstytucji charakter autonomiczny, tzn. nie można go objaśniać przez odniesienie do poszczególnych gałęzi prawa. Interpretacja omawianego pojęcia powinna odwoływać się do podstawowej funkcji sądów, stanowiącej ich wyłączną kompetencję (por. art. 175 ust. 1 Konstytucji) – sprawowania wymiaru sprawiedliwości, którego istotą jest rozstrzyganie sporów prawnych. Termin „sprawa” odnosi się do sporów prawnych między osobami fizycznymi i prawnymi. Nie obejmuje on natomiast sporów, w które nie jest uwikłany choćby jeden podmiot prawa prywatnego, takich jak spory wewnątrz aparatu państwowego (m.in. spraw ze stosunków nadrzędności i podporządkowania oraz podległości służbowej).

5. Realizacja uprawnień wynikających z prawa do sądu może następować w drodze postępowania karnego albo cywilnego, przy czym wybór zależy od charakteru „sprawy” oraz od woli jednostki inicjującej postępowanie. Odmienny charakter obu trybów jest uzasadniony odmiennością chronionych za ich pośrednictwem interesów. W postępowaniu cywilnym podstawową rolę odgrywa funkcja kompensacyjna, zaś w postępowaniu karnym akcentuje się element sankcji, a kompensacja znajduje się na drugim miejscu. Pokrzywdzony w procesie karnym, poza chęcią uzyskania materialnej rekompensaty poniesionej szkody, poszukuje też zadośćuczynienia w znaczeniu niematerialnym, którego nie może zastąpić ochrona realizowana w postępowaniu cywilnym. Istnienie tego typu interesów pokrzywdzonego ma charakter prawnie relewantny, co potwierdza system prawny zapewniając mu określony status w postępowaniu karnym oraz wykroczeniowym. Brak możliwości realizacji wskazanych interesów pokrzywdzonego w konkretnym postępowaniu podlega ocenie z punktu widzenia art. 45 Konstytucji.
6. Rozstrzygnięcie w sprawie odpowiedzialności za wykroczenie w zakresie, w jakim dotyczy czynu naruszającego dobro prawne pokrzywdzonego, jest rozstrzygnięciem dotyczącym interesów prawnych pokrzywdzonego, a więc mieści się w zakresie pojęcia jego sprawy.
7. W sprawach dotyczących wykroczeń celem postępowania mandatowego jest szybkość i sprawność rozstrzygnięcia, zaś celem postępowania w sprawie uchylenia mandatu – rozważenie zasadności tego uchylenia. W obydwu etapach udział pokrzywdzonego jest wyłączony. W postępowaniu mandatowym jego interes prawny jest jednak w pełni chroniony, natomiast w drugim etapie może doznać naruszenia w wypadku wydania postanowienia o uchyleniu mandatu. Istota postępowania mandatowego (szybkość postępowania) „konsumuje” się w pierwszym etapie – obwiniony, przyjmując mandat, uznaje swoją winę i akceptuje nałożoną karę, a zatem cel postępowania zostaje osiągnięty. W drugim z wymienionych etapów, mającym charakter wyjątkowy, wszechstronne i rzetelne rozważenie podstaw do uchylenia mandatu jest istotniejsze od szybkości postępowania. Na tym etapie nie ma uzasadnienia dla pozbawienia pokrzywdzonego udziału w postępowaniu.
8. W kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia nie ma przepisu wskazującego bezpośrednio na ograniczenie uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu mandatowym, w tym także w razie uchylenia mandatu. Ograniczenia te wynikają z całokształtu konstrukcji omawianego postępowania. Wskazywane przez skarżących pozbawienie ich środka odwoławczego w przedmiocie uchylenia mandatu nie jest bezpośrednio związane z treścią art. 101 § 2 zd. 2 k.p.w. (zgodnie z którym w przedmiocie wniosku o uchylenie mandatu sąd orzeka na posiedzeniu). Dopiero z całokształtu przepisów regulujących wymieniony tryb wynika niedopuszczalność złożenia środka odwoławczego od orzeczenia o uchyleniu mandatu.
9. Przepis art. 78 Konstytucji stanowi gwarancję kontroli instancyjnej rozstrzygnięcia i nie odnosi się do zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego. Zasadę tę wyraża bowiem art. 176 ust. 1 Konstytucji, który jednak dotyczy jedynie spraw przekazanych na mocy ustaw do właściwości sądów, tzn. rozpoznawanych przez nie „od początku do końca”. Jeżeli zatem kontrola sądowa pojawia się dopiero na pewnym etapie toczącego się już postępowania (w rozpatrywanym tu wypadku – na etapie postępowania w sprawie uchylenia mandatu karnego), nie mamy do czynienia ze sprawami od początku do końca rozpatrywanymi przez sądy, a tym samym zasada dwuinstancyjności nie musi być respektowana. Celem omawianej zasady jest zapobieganie pomyłkom i arbitralności w pierwszej instancji, zatem, skoro nałożony mandat jest rozstrzygnięciem o charakterze procesowym, to wniosek o jego uchylenie należy traktować jako odwołanie od tego rozstrzygnięcia, zapewniające właściwą – sądową – kontrolę zapadłej decyzji. Ponadto, mimo że od postanowienia w przedmiocie uchylenia mandatu nie przysługuje zwyczajny

środek odwoławczy, to możliwe jest jego wzruszenie w razie rażącego naruszenia prawa (kasacja lub wznowienie postępowania). Z tych powodów zarzut naruszenia art. 78 Konstytucji jest nieuzasadniony.

10. Artykuł 2 Konstytucji może stanowić samodzielną podstawę skargi konstytucyjnej pod warunkiem, że skarżący sprecyzował zarzut naruszenia jego konstytucyjnego prawa chronionego na podstawie tego przepisu. Zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy o TK skarga konstytucyjna powinna zawierać nie tylko wskazanie konstytucyjnego prawa lub wolności, których naruszenie zarzuca skarżący, ale również uzasadnienie faktyczne i prawne. Nie można więc opierać skargi konstytucyjnej na generalnie ujętym i nieskonkretyzowanym zarzucie naruszenia art. 2 Konstytucji, bez nawiązania do wyprowadzonych drogą interpretacji orzeczniczej reguł i wartości konstytucyjnych.
11. Konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 Konstytucji) jest wartością autonomiczną, będącą samodzielnym przedmiotem ochrony. Dlatego nie jest konieczne dodatkowe powoływanie art. 2 Konstytucji dla ochrony tego prawa.
12. **Odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej** przepisu zakwestionowanego w skardze konstytucyjnej oznacza, że do tego momentu stan prawny nie ulega zmianie. Wyrok TK określa skutki na przyszłość i nie może być podstawą do kwestionowania wcześniej zapadłych prawomocnych rozstrzygnięć sądowych. Nie dotyczy to jednak sytuacji prawnej osób, które przez wniesienie **skargi konstytucyjnej** zainicjowały kontrolę konstytucyjności. Istota skargi konstytucyjnej, stanowiącej środek kontroli konkretnej, polega na tym, że jej efektem musi być – w wypadku uwzględnienia skargi – zmiana ostatecznego rozstrzygnięcia, które doprowadziło do naruszenia konstytucyjnych praw i wolności skarżącego (art. 79 Konstytucji). Wyrok TK zawierający korzystne dla skarżącego rozstrzygnięcie musi znajdować kontynuację w dalszym postępowaniu, które powinno doprowadzić do uchylecia wydanego w jego sprawie ostatecznego orzeczenia. W ten sposób powinien być interpretowany przepis art. 79 ust. 1 w związku z art. 190 ust. 4 Konstytucji. Określenie skutków wyroku TK wyłącznie na przyszłość w odniesieniu do konkretnej skargi byłoby sprzeczne z istotą kontroli konkretnej. W wyniku wznowienia postępowania skarżący powinni mieć zatem zapewnioną możliwość udziału w postępowaniu w przedmiocie uchylecia mandatu. Tylko w ten sposób może być bowiem zagwarantowana w niniejszej sprawie ochrona konstytucyjnego prawa skarżących do sądu.
13. Wykonanie wyroku w zakresie punktu I.1 sentencji wymaga interwencji ustawodawcy, której celem jest nadanie art. 101 § 2 k.p.w. treści zgodnej z Konstytucją poprzez zapewnienie możliwości udziału pokrzywdzonego w postępowaniu dotyczącym uchylecia mandatu. Wyraźne określenie praw procesowych pokrzywdzonego umożliwi usunięcie wątpliwości interpretacyjnych i zapewni jednolity poziom ochrony jego interesów.
14. Wyrok TK podlega wykonaniu nawet w sytuacji zaniechania legislacyjnego. W razie niepodjęcia przez ustawodawcę w określonym terminie stosownych działań stan normatywny w zakresie uregulowanym przez pkt I.1 sentencji ulega zmianie. W konsekwencji od 1 stycznia 2005 r. – bez względu na to, czy zostaną wprowadzone w kodeksie stosowne zmiany – udział pokrzywdzonego w postępowaniu staje się obligatoryjny.

Przepisy Konstytucji, ustawy o TK oraz (europejskiej) Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności

Konstytucja

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 8. [...] 2. Przepisy Konstytucji stosuje się bezpośrednio, chyba że Konstytucja stanowi inaczej.

Art. 31. [...] 3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 45. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd.

2. Wyłączenie jawności rozprawy może nastąpić ze względu na moralność, bezpieczeństwo państwa i porządek publiczny oraz ze względu na ochronę życia prywatnego stron lub inny ważny interes prywatny. Wyrok ogłaszany jest publicznie.

Art. 77. [...] 2. Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.

Art. 78. Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa.

Art. 79. 1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.

2. Przepis ust. 1 nie dotyczy praw określonych w art. 56.

Art. 175. 1. Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

Art. 176. 1. Postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

2. Ustrój i właściwość sądów oraz postępowanie przed sądami określają ustawy.

Art. 178. 1. Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

Art. 190. [...] 4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna lub rozstrzygnięcie w innych sprawach, stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji lub innego rozstrzygnięcia na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.

Ustawa o TK

Art. 47. 1. Skarga poza wymaganiami dotyczącymi pisma procesowego powinna zawierać:

- 1) dokładne określenie ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją,
- 2) wskazanie, jakie konstytucyjne wolności lub prawa i w jaki sposób - zdaniem skarżącego - zostały naruszone,
- 3) uzasadnienie skargi, z podaniem dokładnego opisu stanu faktycznego.

Konwencja europejska

Art. 6. 1. Każdy ma prawo do sprawiedliwego i publicznego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony ustawą przy rozstrzygnięciu o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym albo o zasadności każdego oskarżenia w wytoczonej przeciwko niemu sprawie karnej. Postępowanie przed sądem jest jawne, jednak prasa i publiczność mogą być wyłączone z całości lub części rozprawy sądowej ze względów obyczajowych, z uwagi na porządek publiczny lub bezpieczeństwo państwowe w społeczeństwie demokratycznym, gdy wymaga tego dobro małoletnich lub gdy służy to ochronie życia prywatnego stron albo też w okolicznościach szczególnych, w granicach uznanych przez sąd za bezwzględnie konieczne, kiedy jawność mogłaby przynieść szkodę interesom wymiaru sprawiedliwości.

2. Każdego oskarżonego o popełnienie czynu zagrożonego karą uważa się za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy zgodnie z ustawą.

3. Każdy oskarżony o popełnienie czynu zagrożonego karą ma co najmniej prawo do:

- a) niezwłocznego otrzymania szczegółowej informacji w języku dla niego zrozumiałym o istocie i przyczynie skierowanego przeciwko niemu oskarżenia;
- b) posiadania odpowiedniego czasu i możliwości do przygotowania obrony;
- c) bronięcia się osobiście lub przez ustanowionego przez siebie obrońcę, a jeśli nie ma wystarczających środków na pokrycie kosztów obrony - do bezpłatnego korzystania z pomocy obrońcy wyznaczonego z urzędu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości;
- d) przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia oraz żądania obecności i przesłuchania świadków obrony na takich samych warunkach jak świadków oskarżenia;
- e) korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie rozumie lub nie mówi językiem używanym w sądzie.